

İTKAN AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

مجلة إتيقان للدراسات الأكاديمية

ITKAN JOURNAL FOR ACADEMIC RESEARCH

e-ISSN: 3062-0988

Cilt | المجلد | Volume: 3

Sayı | العدد | Issu: 4

Haziran | حزيران | June 2026

Modern Dönem Kıraat Âlimi Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Kıraat'e Dair Eserleri

The Life, Scholarly Personality, And Works On Qırâ'at Of The Modern Scholar Of Qirâ'at 'Abd Al-Fattâh Al-Qadî

Muhammet AYYILDIZ

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye
E-mail: mayyildiz651@gmail.com

PhD Student, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Department of Basic Islamic Sciences, Subdepartment of Tafsir, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0001-5515-104X

Makale Bilgisi | معلومات المقالة | Article Information

Makale Türü نوع المقالة Article Types:	Araştırma Makalesi بحث Research Article
Geliş Tarihi تاريخ الإرسال Date Received:	02.03.2026
Kabul Tarihi تاريخ القبول Date Accepted:	13.04.2026
Yayın Tarihi تاريخ النشر Date Published:	30.06.2026
Yayın Sezonu فصل النشر Pub Date Season:	Haziran حزيران June

Atıf | كيفية الإحالة | Cite as

Ayyıldız, Muhammet. "Modern Dönem Kıraat Âlimi Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Kıraat'e Dair Eserleri". *İtken Akademik Araştırmalar Dergisi* 3/4 (Haziran 2026), 65-78. DOI: 10.66677/itkan.1900836

İntihal | الانتحال | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
تم فحص هذه المقالة باستخدام برنامج iThenticate، ولم يتم اكتشاف أي انتحال.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan | التعهد الأخلاقي | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
يُعلن أنه تم الالتزام بالمبادئ العلمية والأخلاقية أثناء تنفيذ وكتابة هذه الدراسة، وأن جميع المصادر المستخدمة قد تم توثيقها بشكل صحيح.
It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Muhammet Ayyıldız).

Yayıncı | الناشر | Published by

Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi | جامعة كهرمان مرعش الاستقلال | Kahramanmaraş İstiklal University

Lisans Bilgisi | الترخيص | License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.
هذا العمل مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي - الإحالة - غير تجاري 4.0 دولي (CC BY NC 4.0).
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Modern Dönem Kıraat Âlimi Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Kıraat'e Dair Eserleri*

Öz: Bu makale, son dönemin önemli kıraat alimlerinden Mısırlı âlim Abdülfettâh el-Kâdî'nin (ö. 1982) hayatını, ilim dünyasındaki yerini ve geride bıraktığı kıymetli eserleri ele almaktadır. Kâdî, kıraat ilminin yanı sıra hadis, tefsir ve edebiyat gibi alanlarda da derinleşerek bu birikimini eserlerine yansıtmış çok yönlü bir âlimdir. Kariyeri boyunca Kahire'deki Kıraat Enstitüsü ve Medine İslam Üniversitesi Kıraat Fakültesi gibi kurumların kurucu ve yönetici kademelerinde yer alarak, bu ilmin modern dönemde kurumsallaşmasına öncülük etmiştir. O, kıraat ilminin klasik ve zor anlaşılabilir dilini, günümüz öğrencilerinin ve araştırmacılarının anlayabileceği şekilde açıklamaya çalışmıştır. Özellikle ezberlenmesi zor olan manzum eserlerdeki karmaşık ve zor metinleri, somut örneklerle açıklayarak kıraat eğitimini daha ulaşılabilir bir hale getirmiştir. Bu yönüyle o, klasik ilim mirasını modern eğitim dünyasına taşıyan bir köprü vazifesi görmüştür. Ülkemizde Diyanet İslâm Ansiklopedisi maddesi de dâhil olmak üzere Kâdî ile ilgili şimdiki kadar yapılmış bir çalışma olmaması bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir. Bunun yanında kıraat alanıyla alakalı akademik çalışma yapan pek çok kimse dipnotlarında müellifin kitaplarına çokça atıfta bulunmuştur. Kâdî'nin şahsiyeti, ilmî seyahatleri, hocaları ve genel metodolojisi hakkında müstakil ve bütüncül bir çalışmanın bulunmaması, bu araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Literatürde tespit edilen ansiklopedik madde eksikliği ve biyografik veri yetersizliği, çalışmanın gerekliliğini ortaya koyan bir diğer önemli husustur. Bu makale, sadece bir eser incelemesi sunmanın ötesine geçerek, bizzat müellif odaklı bir değerlendirme ile literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Daha önceki sınırlı çalışmalar genellikle belirli eserlerin tercümesi veya dar kapsamlı tahlilleri üzerine yoğunlaşmışken bu makalede, müellifin, hayatı, ilmî kişiliği ve on mütevatir kıraati bir araya getiren *el-Büdûrü'z-zâhira* ve şâz kıraatleri inceleyen *el-Kirââtü'ş-şâzze* gibi başvuru kaynağı niteliğindeki yazdığı 14 eseri ve yetiştirdiği öğrencilerle kıraat ilmindeki yeri ve etkisi incelenmiştir. Kâdî hem yetiştirdiği talebeler hem de bugün İslam dünyasındaki pek çok üniversitede ders kitabı olarak okutulan eserleriyle, kıraat ilminin modern çağdaki en önemli isimlerinden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıraat İlmî, Abdülfettâh el-Kâdî, el-Ezher, Mütevatir Kıraatler, Şâz Kıraatler.

The Life, Scholarly Personality, And Works On Qirâ'at Of The Modern Scholar Of Qirâ'at 'Abd Al-Fattâh Al-Qadî*

Abstract: This article examines the life, scholarly significance, and profound intellectual legacy of 'Abd al-Fattâh al-Qadî (d. 1982), a preeminent contemporary Egyptian scholar of the science of Qirâ'at (Qur'anic recitations). Al-Qadî was a versatile scholar whose expertise extended beyond Qirâ'at into the fields of Hadîth, Tafsîr, and literature—a breadth of knowledge that is distinctly reflected in his various works. Throughout his distinguished career, he played a pivotal role in the institutionalization of Qur'anic sciences in the modern era, serving in founding and executive positions at institutions such as the Qirâ'at Institute in Cairo and the Faculty of Qirâ'at at the Islamic University of Medina. One of al-Qadî's most significant contributions was his ability to elucidate the classical and often cryptic language of Qirâ'at for contemporary students and researchers. By providing concrete examples to explain complex poetic texts that were traditionally difficult to memorize, he made Qirâ'at education significantly more accessible. In this regard, he served as a vital bridge, carrying the classical scholarly heritage into the modern educational landscape. The primary impetus for this study is the conspicuous absence of comprehensive research on al-Qadî in Turkish academic literature, including his omission from the Encyclopedia of Islam (Diyanet İslâm Ansiklopedisi). Although his books are frequently cited by scholars in the field of Qirâ'at, there remains a critical lack of independent and holistic research regarding his personality, scholarly travels, mentors, and overall methodology. This article aims to fill this scholarly void by moving beyond a mere book review to provide an "author-oriented" evaluation. While previous limited studies have primarily focused on translations or narrow analyses, this research investigates fourteen of al-Qadî's reference works—such as al-Budûr al-zâhira, which compiles the ten mutawâtir recitations, and al-Qirâ'at al-Shâdhah, which examines irregular recitations—as well as his lasting impact on the field through his renowned students. Ultimately, through both his disciples and his works currently taught as textbooks in numerous universities across the Islamic world, al-Qadî stands as one of the most influential figures in the science of Qirâ'at in the modern age.

Keywords: Science of Qirâ'at, 'Abd Al-Fattâh Al-Qadî, Al-Azhar, Mutawâtir Recitations, Shâdhah Recitations.

---

* Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SAĞLAM danışmanlığında 2024 yılında tamamladığımız “Abdulfettah el-Kâdî'nin hayatı, ilmî kişiliği ve el-Kirâât fi Nazari'l-Müsteşrikîn ve'l-Mülhidîn isimli kitabının tahlili” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, Türkiye, 2024).

* This study is based on the master's thesis titled “Abdulfattah al-Qadî's life, his scholarly personality and the analysis of his book titled al-Qirâa fi Nadhar al-Mustashrikîn wa al-Mulhidîn”, which we completed in 2024 under the supervision of Asst. Prof. Dr. Mustafa SAĞLAM (Master's Thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Nevşehir, Türkiye, 2024).”

Giriş

İslam ilim geleneğinde Kur'an metninin ve kıraat farklılıklarının nesilden nesile aktarılmasında kilit rol oynayan, modern dönemde kıraat ilminin kurumsallaşmasına öncülük eden Mısırlı âlim Abdülfettâh el-Kâdî, bu alanda bıraktığı derin izlere rağmen ülkemizde henüz hak ettiği ölçüde araştırılmamış önemli şahsiyetlerden biridir. Ülkemizde Diyanet İslâm Ansiklopedisi maddesi de dâhil olmak üzere Kâdî ile ilgili şimdikiye kadar müstakil ve kapsamlı bir çalışma olmaması, bizi bu araştırmayı yapmaya yönlendiren temel etken olmuştur. Hâlihazırda İsa Sarıkaya'nın "Modern Dönem Kıraat Âlimlerinden Kâdî'nin Kıraat İlmine Katkısı" adıyla doktora çalışması Marmara Üniversitesi'nde devam etmektedir. Bunun yanında Salih Akdemir, Kâdî'nin "Esbâbü'n-nüzûl ani's-sahâbe ve'l-müfessirîn" adlı eserini Arapçadan Türkçeye tercüme etse de bu eserde müellifle alakalı herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Biz bu çalışmaya başladıktan sonra Mustafa Aksoy, "Abdülfettâh el-Kâdî'nin Şerhu's-sirru'l-masûn fî rivâyeti Kâlûn Adlı Eserinin Kıraat İlmi Açısından Değerlendirilmesi" isimli bir makale kaleme almıştır. Ayrıca kıraat alanıyla alakalı akademik çalışma yapan pek çok araştırmacı dipnotlarında Kâdî'nin kitaplarına çokça atıfta bulunmuştur. Fakat Türkiye'de Kâdî ile alakalı yapılan bu kısmi temaslarda müellifin kıraatlarla ilgili özgün görüşlerine veya müsteşriklere verdiği cevaplara dair herhangi bir malumata yer verilmemiş, sadece eserlerine atıfta bulunulmakla yetinilmiştir.¹

Tam adıyla Abdülfettâh b. Abdulğânî b. Muhammed el-Kâdî, Mısır'ın Buhayra eyaletinin başkenti olan Demenhur'da 25 Şaban 1325 (1907) tarihinde dünyaya gelmiştir. O, Mısır'da yetişmiş ufuk açıcı ilim adamlarından biri olarak Kur'an ve kıraat alanında öne çıkmış ve bu sahada pek çok önemli eser kaleme almıştır. Aynı zamanda İslâmî ilimlerin yanında edebiyat alanında da güçlü bir istidada sahip olan müellif, 1935 yılında doktora unvanını almıştır. Müellif, kariyeri boyunca Kahire'deki Kıraat Enstitüsü ve Medine İslam Üniversitesi Kıraat Fakültesi gibi kurumların kurucu ve yönetici kademelerinde yer alarak bu ilmin modern dönemde kurumsallaşmasına öncülük etmiştir. Kâdî, taşıdığı ilmî şahsiyeti, farklı ülke ve şehirlerdeki üniversitelerde yetiştirdiği yetkin âlimler ve her biri alanında başvuru niteliğinde olan eserleriyle özellikle kıraat ilmi çevrelerinde büyük bir kabul görmüştür.²

Müellifin en belirgin vasfı, klasik kıraat literatürünü modern eğitim sistemine uygun şekilde sadeleştirmesi ve sistemleştirmesidir. Özellikle Şâtıbiyye ve Dürre gibi kadim manzum metinlerde kullanılan rumuzları, talebenin rahatça anlayabileceği sarih açıklamalara dönüştürerek klasik miras ile modern akademi arasında sağlam bir köprü vazifesi görmüştür. Bununla birlikte Kâdî yalnızca bir eğitimci değil, aynı zamanda Kur'an metninin korunmuşluğunu savunan güçlü bir müdafidir. Özellikle Ignaz Goldziher (1850-1921) gibi oryantalistlerin, kıraatlerin keyfilik veya harekesiz ve noktasız olması sonucu oluştuğu yönündeki iddialarını, *el-Kırâât fî nazari'l-müsteşrikîn* adlı eserinde akademik bir titizlikle çürütmeye çalışmıştır. O, kıraatlerin temelini şahsi tercihler değil, kesintisiz bir rivayet ve tevâtür zinciri olduğunu somut delillerle ispat etmeye çalışmıştır.³

Müellifin bu çok yönlü ilmi şahsiyeti Arap dünyasında ise çeşitli akademik çalışmalara konu olmuştur. Alan taraması neticesinde ulaşılan iki yüksek lisans tezi ve bir makale çalışması şunlardır:

- Hassa binti Suûd b. Abdi'l-Azîz el-Ammâr'ın Riyad İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Üniversitesi'nde hazırladığı *Eş-Şeyh Abdü'l-Fettâh el-Kâdî menhecuhû ve cuhûduhû ve ârâuhû fî'l-kırâât ve ulûmi'l-kur'ân* isimli çalışma.

¹ Muhammet Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve el-Kırâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn İsimli Kitabının Tahlili* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 4.

² Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve el-Kırâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn İsimli Kitabının Tahlili*, 6-9.

³ Muhammet Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi* (Konya: Kitap Dünyası, 2026), 19-20.

- Vefâ binti Muhammed Mansûr Ebü'l-Ayneyn'in Medine İslâm Üniversitesi'nde tamamladığı *Eş-Şeyh el-Allâme Abdü'l-Fettâh b. Abdu'l-Ğanî el-Kâdî ve cehduhû fi'd-dirâsâti'l-kur'âniyye: dirâsetun târihiyyetun tahlîliyye* adlı çalışma.
- Hayreddin b. Sibâî'nin (el-Kûsûfî) Malezya Kral Zeynelabidin Üniversitesi bünyesinde yayımlanan *Cuhûdü's-Şeyh Abdü'l-Fettâh el-Kâdî el-ezherî fi hidmeti'd-dirâsâti'l-kur'âniyye ve'd-difâi ani'l-kirâât diddu metâini'l-müsteşrikîn* adlı çalışması.

1. Abdulfettah el-Kâdî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

1.1. Hayatı

Mısır'da yetişmiş önemli ilim adamları arasında yer alan Kâdî, hayatını ilim tahsili ve tedris faaliyetlerine adanmıştır. Telif ettiği kıymetli eserler sayesinde ilmî çevrelerde kabul görmüş ve saygın bir konuma ulaşmıştır. Tüccar olan babasının maddî ve manevî desteğiyle genç yaşlardan itibaren ilmî çalışmalarla meşgul olmaya başlamıştır.⁴ Kâdî, özellikle Kur'an ve kıraat ilimleri alanında temayüz etmiş olup bu sahada çok sayıda önemli eser telif etmiştir. Bununla birlikte, İslâmî ilimlerin yanı sıra edebî alanlarda da yetkinliğe sahiptir.⁵ Nakşibendî tarikatına mensup olan Kâdî, fikhî görüşlerinde ise Şâfiî mezhebini benimsemiştir.⁶ Kâdî, hayatını Kur'an ilimlerine adanmış, ömrü boyunca Kur'an'a hizmet etmeyi temel bir gaye edinmiştir. İlmî faaliyetleri kapsamında hem talim hem de tedrisle meşgul olmuş bu süreçte ilim dünyasına kalıcı katkılar sunan değerli eserler telif etmiştir. Kâdî, (15 Muharrem 1403/1982) tarihinde Kahire'de vefat etmiş ve burada defnedilmiştir.⁷

1.1.1. Ailesi

Müellif, üniversite öğrenimi sırasında ilk evliliğini gerçekleştirmiş ancak öğrencilik yıllarında yapılan bu evlilik uzun süreli olmamış ve eşinden ayrılmıştır. Bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Daha sonra yeniden evlenmiş olup her iki evliliğinden toplam sekiz çocuğu bulunmaktadır.⁸

1.2. İlmî Kişiliği

Kâdî, ilim hayatına doğum yeri olan Demenhur'da hafız olarak başlamıştır. Hafızlığını bitirdikten sonra Mahmûd b. Muhammed Gazzâl ve Mahmûd b. Muhammed Nasruddîn'de hem hafızlığını sağlamlaştırmış hem de Kur'an ve tecvid ilimlerini ilerletmiştir. Şâtıbî tarîki ile yedi kıraati okumaya başlamış ve on kıraati de bu iki hocanın yanında tamamlamıştır.⁹ Kâdî,

⁴ Abdülfettâh es-Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri ilâ tecvidi kelâmi'l-bârî*, 3. bs. (Medine: Mektebetü Taybe, 1431), 2:659; İlyâs b. Ahmed Hüseyin b. Süleymân el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ' bi-terâcimi'l-kurrâ'* (Hicrî Sekizinci Asırdan Sonra) (Medine: Dârü'n-Nedveti'l-Âlemiyye, ts.), 1:194; Abdülzazîz Abdülfettâh el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile: manzûmetü 'ilmi'l-kirâ'ât ve şurûhuhâ* (Cidde: Merkezü'd-Dirâsât ve'l-ULûmâtî'l-Kur'âniyye, 2014), 3:13; Abdülfettâh el-Kâdî, *Şerhü'n-naẓmi'l-câmi' li-kirâ'ati imâm nâfi'*, tsh. Seyyid Ahmed Mansûr (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1433), 8; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre fi'l-kirâ'ati's-selâsi'l-mütemmîme li'l-kirâ'ati'l-aşr li'l-imâm İbnü'l-cezerî*, 3. bs., thk. Abdülkayyûm b. Abdülğafûr es-Sindî (Mekke: el-Mektebetü'l-Esediyye, 1434/2013), 27.

⁵ el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ' bi-terâcimi'l-kurrâ'*, 1:194; el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri ilâ tecvidi kelâmi'l-bârî*, 2:659.

⁶ el-Kâdî, *Şerhu minhati müli'l-birr*, 21; el-Kâdî, *Şerhü'n-naẓmi'l-câmi'*, 10; Hassa binti Su'ûd b. 'Abdi'l-'Azîz el-Ammâr, eş-Şeyh Abdülfettâh el-Kâdî: Menhecuhû ve cehduhû ve ârâ'uhû fi'l-kirâ'ât ve 'ulûmi'l-Kur'ân (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi), 1432-1433, 26.

⁷ el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ'*, 1:201; el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 30; el-Kâdî, *Şerhü'n-naẓmi'l-câmi'*, 9.

⁸ Ailesi ile alakalı geniş bilgi için bk. Vefâ binti Muhammed Mansûr Ebü'l-Aynayn, eş-Şeyh el-'Allâme Abdülfettâh b. Abdü'l-Ğanî el-Kâdî ve cehduhû fi'd-dirâsâti'l-kur'âniyye: Dirâsetun târihiyyetun tahlîliyye (Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 50-51.

⁹ el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri*, 2:659; el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 27.

mütevâtir on kıraati de Abdulhâdi ile Hz. Hüseyin mescidinde ders okutan Hasan Subhî'de okumuştur.¹⁰

Müellif, ilkokul ve lise öğrenimini İskenderiye'de bulunan Ezher Akademisi'nde tamamlamıştır. Lise eğitimini müteakip Kahire'ye giderek günümüzde el-Ezher Üniversitesi olarak bilinen yükseköğretim kurumuna kaydolmuştur. (1350/1932) yılında lisans diplomasını almaya hak kazanarak üniversiteden mezun olan Kâdî, ardından hadis ve tefsir alanlarında ihtisas eğitimine başlamıştır. Bu eğitimi de başarıyla tamamlayan Kâdî, (1354/1935) yılında günümüzde doktora derecesine tekabül eden akademik unvanı elde etmiştir.¹¹ Kâdî, öğrencilik yılları boyunca ilim halkalarıyla yakın temas hâlinde bulunmuştur. Bu süreçte çeşitli ilim dallarında eğitim almış; özellikle kıraat alanında dönemin önde gelen âlimlerinden istifade etmiştir. Gerçekleştirdiği ilmî yolculuklar vesilesiyle farklı sahalarda pek çok âlimden ders alarak ilmî birikimini derinleştirmiştir.

Başarılı bir ilmî kariyere sahip olan ve alanında uzmanlaşan Kâdî, mezuniyetinin ardından bir süre Ezher Akademisi'nin lise kademesinde öğretim faaliyetlerinde bulunmuştur. Daha sonra Edebiyat Fakültesi'ne bağlı kıraat alanında bölüm başkanlığı görevini üstlenmiştir. Kıraat ilimleri alanında temayüz etmesi sebebiyle, bu sahaya ilgili çeşitli üst düzey ve önemli idarî görevlerde de bulunmuştur.¹² Kâdî, Kahire'deki kıraatler enstitüsünün kuruluş sürecinde aktif rol almış ve Kur'an tilavetlerine ait ses kayıtlarının denetlenmesi görevini üstlenmiştir. Ayrıca 1974 yılında Medine Üniversitesi bünyesinde kıraat bölümünün açılmasıyla birlikte bölüm başkanlığı görevine atanmış ve bu görevi sürdürmüştür. Bunun yanı sıra, ilk dönemlerde el-Ezher'de Mushafları İnceleme Kurulu üyeliğinde bulunmuş, 1975 yılında ise kurul başkanlığına getirilmiş ve vefatına kadar bu görevi yürütmüştür.¹³

1.2.1. Hocaları

Kâdî, Ali Ayyâd'dan hafızlık eğitimi almış; Yusuf Decvâ, Ahmed Mekki, Muhammed el-İtrîs, Şahhât el-Munîsî ve Abdullah Câd'dan tefsir dersleri tahsil etmiştir. Müellif, Hasan eş-Şerîf, Mahmud Hattâb es-Subkî ve Muhammed Hıdr Hasan'dan hadis; Muhammed Abdullah el-Cezzâr'dan Şâfiî fihri, belâgat ve usûl dersleri, Seyyid b. Ali el-Mersafî, Mahmud Şeltût, Abdullah Derrâz ve Abdülhalîm Ahmed Kâdûm'dan edebiyat ve mantık, Muhammed Surûr, Muhammed Ahmed Ârifa ve İbrahim Hâtîr'dan ise itikad dersleri görmüştür.¹⁴

1.2.2. Talebeleri

Kâdî, Ezher Üniversitesi bünyesinde yürüttüğü öğretim faaliyetleri ve söz konusu kurumun uluslararası niteliği hasebiyle, dünyanın pek çok farklı bölgesinden gelen öğrencilere hocalık yapmıştır. Müellifin geniş bir coğrafyaya yayılan talebe halkasında, kıraat ilminin farklı veçhelerini tahsil eden önemli isimler bulunmaktadır. Bu çerçevede müellif, İbrahim el-Ahdar'a on kıraatin tamamlayıcısı mahiyetindeki üç kıraati Dürre tarîki üzerinden; Münîr b. Muhammed Muzaffer et-Tunusî'ye ise kıraat-i aşereyi Tayyibe tarîkini esas alarak okutmuştur. Ali Abdurrahman el-Huzeyfî kendisinden Âsım kıraatinin Hafs rivayetini, Abdulaziz el-Kârî de Kur'an-ı Kerim'in bir bölümünü Hafs, Nâfi ve İbn Kesîr kıraatleri üzere okutmuştur. Belirtilen bu isimlerin yanı sıra; Ali Müşerref el-Ömerî, Musa Şahin Lâşîn, Zekeriya el-Berrî, Avdullah

¹⁰ Abdullah Muhammed Süleyman el-Cârullah, *Kurrâ'ü'l-'asr: sîretün 'atiretün ve târîhun mecîd* (Riyad: Yayınevi yok, 1435), 5.

¹¹ el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ*, 1:194–195; el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri*, 2:659; el-Kâdî, *Şerhu minhâti müli'l-birr*, 173; el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 28.

¹² Abdülfettâh el-Kâdî'nin üstlenmiş olduğu görevler için bk. el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ*, 1:195; el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri*, 2:660.

¹³ el-Kâdî, *Şerhu minhâti müli'l-birr*, 173; el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 28.

¹⁴ el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ*, 1:196–198; el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kâri*, 2:659–660.

Hicâzî ve Mahbûbullah Rahmet Velî gibi şahsiyetler de Kâdî'nin rahle-i tedrisinden geçmiş ve kendisinden ders almışlardır.¹⁵

1.2.3. Eserleri

İslam dünyasında velûd bir müellif olarak tanınan müellif, her ne kadar kıraat ilmindeki yetkinliği ile temayüz etmiş olsa da farklı disiplinlerde de kıymetli eserler telif etmiştir. Müellifin bilhassa kıraat alanındaki çalışmaları, günümüzde araştırmacılar için temel birer başvuru kaynağı hüviyetindedir.¹⁶ Nitekim ilmi derinliği haiz bu eserlerin birçoğu, muhtelif üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmuş ve akademik müfredatta yerini almıştır. Çalışmamızın bu bölümünde, Kâdî'nin literatüre kazandırdığı söz konusu eserler ve muhtevaları ana hatlarıyla ele alınacaktır.

2. Kıraate Dair Eserleri

2.1. *el-Kırâât fî Nazari'l-Müsteşrikîn ve'l-Mülhidîn*

Kâdî'nin kıraat alanında kaleme aldığı en önemli eserlerden biri, *el-Kırâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn* isimli çalışmasıdır. Bu eser, müsteşrik Ignaz Goldziher'in *Die richtungen der islâmischen koranauslegung* adlı kitabının, *Mezâhibü't-tefsiri'l-islâmî* adıyla Arapçaya tercüme edilmiştir. Mısır'daki üst düzey bir yetkilinin teşvikiyle tercümeyle inceleyen el-Kâdî, Goldziher'in Kur'an ve kıraatler hakkında birçok asılsız iddiada bulunduğunu tespit etmiş ve bu görüşlere ilmi bir reddiye yazma gereği duymuştur.¹⁷

Eseri literatürde önemli kılan temel husus, oryantalistlerin iddialarına karşı geliştirilen savunma mekanizmasıdır. Nitekim Goldziher, Kur'an'ın vahiy mahsulü olmadığını ve Hz. Peygamber tarafından diğer dinlerden derlendiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Mushaf imlasının noktasız oluşunun metin üzerinde tam bir ittifakı engellediğini ve bu durumun keyfi okumalara sebebiyet verdiğini iddia ederek, Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiği inancına gölge düşürmeyi amaçlamıştır. Kâdî ise söz konusu iddiaları tek tek ele almış, ayet, hadis, tefsir ve kıraat kaynaklarından getirdiği delillerle bu iddiaları çürütmeye çalışmıştır.¹⁸

Kâdî'nin eserinde kullandığı sade ve akıcı dil sayesinde konuları bir bütünlük içinde sunmuş, bu da anlatım gücünü artırmıştır. Kitabın yöntem açısından en dikkat çeken özelliği, ele alınan konuların ek bir açıklamaya gerek bırakmayacak kadar net işlenmesi ve iddialara doğrudan cevap verilmesidir. Yazar, çalışmayı hazırlarken uzmanlık alanına giren tüm konuları detaylandırma yoluna gitmemiş; bunun yerine çalışmanın sınırlarını, mukaddimede de belirttiği gibi, sadece Goldziher'in iddialarına cevap vermekle çizmiştir. Ancak bu iddiaları çürütürken bolca örnek vererek konunun tam olarak anlaşılmasını hedeflemiştir. Eserde karşı görüşlerin aktarımı konusunda da belirli bir yöntem izlenmiştir. Kâdî, Goldziher'in görüşlerini aktarırken, eseri Arapçaya çeviren Ali Hasan en-Neccâr'ın metninden yararlanmıştır. İfadeleri kelimesi kelimesine alıntılama yerine, "Goldziher'in söylediklerinin özeti şöyledir" diyerek görüşleri kendi cümleleriyle özetlemeyi tercih etmiştir. Yazarın kaynak kullanımını incelendiğinde ise, ele alınan konunun içeriğine göre başvuru eserlerin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Özellikle klasik tefsir kaynaklarından yoğun bir şekilde yararlanan Kâdî; hadis, tefsir ve kıraat alanlarındaki atıflarında esnek davranmıştır. Kaynak gösterirken bazen sadece yazar ismini, bazen eser adını, bazen de her ikisini birden belirtmiştir.¹⁹

Goldziher, kıraat farklılıklarını temellendirirken çoğunlukla şâz kıraatlere dayanan rivayetleri esas almıştır. Bunun yanı sıra, kendisine isnat edilen ancak okuyucusu dahi

¹⁵ el-Bermâvî, *İmtâ'u'l-fudalâ*, 1:196–198; el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 28; Öğrencileriyle alakalı ayrıntılı bilgi için bk. el-Ammâr, eş-Şeyh Abdülfettâh el-kâdî, 26.

¹⁶ Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*, 44-45.

¹⁷ Abdülfettâh b. Abdilganî el-Kâdî, *el-Kırâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn* (Kahire: Dâru's-Selâm, 1423/2002), 9.

¹⁸ Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*, 73-76.

¹⁹ Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*, 133.

bulunmayan ve tek bir kişiye nispet edilen bazı okuyuş biçimlerine de atıfta bulunmuştur. Goldziher'in kaynak olarak kullandığı tefsir eserlerinde yer alan rivayetlerin ise çoğu zaman kıraat mahiyetinde olmayıp, aksine tefsir kabilinden açıklamalar olduğu görülmektedir. Ancak Goldziher, bu açıklamaları kıraat olarak değerlendirmiş ve iddialarını bu zeminde temellendirmeye çalışmıştır. Ayrıca mütevâtir kıraatleri de eleştiriye tâbi tutmuş, Kur'an'ın ilahî bir kitap olduğu iddiasına rağmen, onun metninde tek bir okuma biçiminin bulunmadığını ileri sürmüştür. Kâdî ise bu iddiaları ayrıntılı biçimde ele almış, söz konusu kıraatlerin sınırlarını ilgili kaynaklara dayanarak ortaya koymuş ve her biri hakkında ilmî bir değerlendirme yapmaya çalışmıştır.²⁰

Kıraatlerin içtihat ve ihtiyara dayanmadığını savunan Kâdî'ye göre, kıraat farklılıklarının esası hat, yazı veya şekil farklılıklarından kaynaklanmamaktadır. Aksine, kıraatlerin temel kaynağı Hz. Peygamber'e dayanan rivayet ve nakil geleneğidir. Goldziher'in kıraatlerle ilgili ileri sürdüğü iddialar, Kâdî'ye göre asılsız ve gerçeği yansıtmamaktadır. Müellif, bu iddiaların tutarsızlığını somut örnekler ve güvenilir kaynaklar üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Kâdî'nin *el-Kırâ'ât fi nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn* adlı eseri gerek müellifin ilmî yaklaşımı gerekse Goldziher'in iddialarına verdiği kapsamlı cevaplar bakımından büyük önem taşımaktadır. Eser, Goldziher'in kıraatlere dair görüşlerini sistematik biçimde ele alıp tenkit eden ve bu alandaki önemli bir boşluğu dolduran özgün bir çalışma niteliğindedir.²¹

2.2. *el-Vâfi fi Şerhi's-Şâtıbiyye fi'l-Kırâ'âtî's-Seb'a*

Kâdî'nin *el-Vâfi fi şerhi's-şâtıbiyye* adlı eseri, Ebü'l-Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) literatürde *Şâtıbiyye* adıyla meşhur olan *Hürzü'l-emânî ve vechü't-tehânî* isimli manzum eserine yazılmış, veciz bir şerh niteliğindedir. Şerhe konu olan bu temel metin, bin yüz yetmiş üç beyitten teşekkül etmektedir.²² Kâdî, eserin mukaddimesinde öncelikle Şâtıbî'nin hayatına ve eserlerine kısaca temas etmiş, akabinde "Ahurfü's-Seb'a" eksenindeki hadis-i şerifleri nakletmiştir. Müellif, devamında 'Yedi Harf' meselesine dair ileri sürülen görüşleri yedi madde halinde tasnif ederek detaylandırmış, nihayetinde kendi kanaatini de serdederek bu bölümü tamamlamıştır.²³

Kâdî, eserinde sistematik bir şerh metodu takip etmiştir. Müellif, ele alacağı konuyu öncelikle "قَالَ النَّاطِمُ" (Nâzım şöyle dedi) ibaresiyle başlatarak Şâtıbî'nin ilgili beyitlerini nakletmiş, akabinde bu beyitlerde murad edilen manayı açıklığa kavuşturmuştur. Eserin anlaşılmasındaki en önemli unsurlardan biri olan ve Şâtıbî'nin kâri/ra'ileri belli etmek için kullandığı rumuzlar da Kâdî tarafından açıklanmıştır.²⁴ Bunun yanı sıra müellif, Şâtıbî'nin manzum olarak temas ettiği usûl-i kıraat konularını ayrıntılı bir şekilde tahlil etmiş ve verdiği örneklerle konuyu somutlaştırmıştır. Ayrıca ilgili bahislerde, hangi kıraat imamının söz konusu kelimeyi ne şekilde okuduğunu vecihleriyle birlikte tek tek zikrederek konuyu detaylandırmıştır.²⁵

Kitabın son bölümünde Şâtıbî'nin imamlarla ilgili kullanmış olduğu rumuzları zikretmiş ve kullanılan harf ve kelimelerle kimin/kimlerin kastedildiğini açıklamıştır. Rumuz olarak

²⁰ Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*, 90-92.

²¹ Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve el-Kırâ'ât fi nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn İsimli Kitabının Tahlili*, 9; Ayrıntılı bilgi için bk. Ayyıldız, *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*, 133-135.

²² Hayreddin b. Sibâ el-Kûsûfî, *Cuhûdü's-şeyh Abdülfettâh el-kâdî el-ezherî fi hudmeti'd-dirâsâti'l-kur'âniyye ve'd-difâi ani'l-kırâ'ât didde metâini'l-müsteşrikîn* (Riyad: Şebeketü'l-Elûke, 2012), 7.

²³ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Vâfi fi şerhi's-şâtıbiyye fi'l-kırâ'âtî's-seb'a* (Kahire: Mektebetü's-Sevâdi li't-Tevzî', 5. Basım, 1420/1990), 3-8.

²⁴ el-Kâdî, *el-Vâfi fi şerhi's-şâtıbiyye*, 3-8.

²⁵ el-Kâdî, *el-Vâfi fi şerhi's-şâtıbiyye*, 247-248.

kullanılan kelimedeki harflerden ilki kârinin kendisini; ikinci harf birinci râvisini; üçüncü harf ikinci râvisini temsil etmektedir.²⁶

2.3. Şerhü'n-Nazmi'l-Câmi' li Kirâati'l-İmâm Nâfi'

Kâdî bu eserinde, İmâm Nâfi'nin kıraatine dair manzum ifadeleri sade ve anlaşılır bir dille şerh etmiştir. Müellif, metinde geçen terimlerin sadece isimlerini zikretmekle yetinmemiş; bunların hem lügat hem de ıstılah anlamlarını detaylıca vermiştir. Örneğin 'Hâû'l-Kinâye' bahsinde, İmâm Nâfi'nin okuyuş vecihlerini zengin örneklerle somutlaştırmış, aynı zamanda söz konusu kavramın mahiyetini de izah ederek konuyu tüm boyutlarıyla ortaya koymaya çalışmıştır.²⁷

Müellif eserde besmele, med-kasr, hemze, nakil, idgâm, imâle gibi usûl konularını ele almıştır. Aynı zamanda Fâtiha sûresinden Nâs sûresine kadar Nâfi'nin okuyuşundaki fersî farklılıklara değinmiştir. Mesela, İmâm Nâfi Fâtiha sûresinde geçen “مَالِكِ” kelimesini mîm'den (م) sonraki elif'i (ل) hafzetmek suretiyle kasr ile okumuştur. Bunun yanında o, hangi durumlarda

mîm (م) harfinin okunup okunmadığını örneklerle açıklamıştır.²⁸ Söz konusu eserin tespit edilen iki farklı baskısı bulunmaktadır. Birinci baskı Kahire'de el-Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs tarafından gerçekleştirilmiş olup ikinci baskı ise Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilmiştir.²⁹

2.4. es-Sirrü'l-Masûn fî Rivâyeti Kâlûn min Tarîki's-Şâtıbiyye

Nâfi'nin ravilerinden Kâlûn ile Verş'in birbirine muhalefet ettiği hususları beyan eden *es-Sirrü'l-masûn*, kırk beyitten teşekkül etmektedir. Müellif özellikle iki ravinin ihtilaf ettiği noktalara dikkat çekmiş, ittifak ettikleri yerlere ise değinmemiştir. Müellif mezkûr eserinde nakil, izhâr, idgâm, feth ve imâle gibi kıraat ilminin usûle dair meselelerini ve fersî farklılıkları ele almıştır.³⁰ Eserin, Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilen bir baskısı bulunmaktadır.³¹

2.5. es-Sirrü'l-Masûn fî Rivâyeti Kâlûn min Tarîki's-Şâtıbiyye

Söz konusu çalışma Kâdî'nin bizzat telif ettiği *es-Sirrü'l-masûn fî rivâyeti Kâlûn* isimli manzum eserine, kendisi tarafından yazılmış muhtasar bir şerh niteliğindedir. Müellif, şerh süreci boyunca asıl metne atıfta bulunurken, metnin kendisine ait olduğunu vurgulayan “قُلْتُ” ve “أقول” lafızlarını kullanmayı tercih etmiştir.³² Eserde, manzum metindeki ifadelerin manaları tek tek izah edilmekle kalınmamış, aynı zamanda ibarelerin i'râb tahlillerine de yer verilmiştir. Müellif, ele aldığı konuların daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla açıklamalarını örneklerle desteklemiştir. Kitabın son bölümünde ise kıraat imamları Kâlûn ve Verş'in kısa künyelerine

²⁶ Bunu daha anlaşılır şekilde detaylandırarak şu örnekle ifade edebiliriz: Rumuz olarak kullanılan “أَبِجْ” ifadesinde elif (ل) İmâm Nâfi'yi (ö. 169/785), bu imamın râvileri olan bâ (ب) Kâlûn'u (ö. 220/835) ve cîm (ج) Verş'i (ö. 197/812) temsil etmektedir. Bk. el-Kâdî, *el-Vâfi fî şerhi's-Şâtıbiyye*, 397.

²⁷ el-Kâdî, *Şerhü'n-nazmi'l-câmi'*, 15-16.

²⁸ el-Kâdî, *Şerhü'n-nazmi'l-câmi'*, 84-85.

²⁹ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-allâme Abdülfettâh*, 78.

³⁰ el-Kâdî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 3/8-9.

³¹ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

³² Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Aksoy, “Abdulfettâh el-Kâdî'nin Şerhu's-sirru'l-masûn fî rivâyeti Kâlûn Adlı Eserinin Kıraat İlmî Açısından Değerlendirilmesi”, *İlahiyat Akademi Dergisi* 21 (Haziran 2025), 101.

değnilerek eser nihayete erdirilmiştir.³³ Eserin, Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâti'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilen bir baskısı bulunmaktadır.³⁴

2.6. *el-Büdûrû'z-Zâhira fi'l-Kirâati'l-Aşri'l-Mütevâtira min Tariki's-Şâtıbiyye ve'd Dürre*

Kâdî'nin mezkûr eseri kıraat-i aşere öğrenimi ve öğretimi maksadıyla kaleme alınmış olup sahasında müracaat edilen temel kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Eser, kıraat ilmiyle meşgul olan araştırmacılar ve talebeler nezdinde bir başvuru kitabı niteliği taşımaktadır. Müellif, çalışmasında kıraat-i aşere meselelerini; sade, anlaşılır ve akıcı bir üslupla sunmuştur. Muhteva açısından bakıldığında eser; *Teyşîr*, *Tahbîr*, *Şâtıbiyye* ve *Dürre* tarîklerini esas alarak on mütevâtir kıraati bünyesinde cemetmiştir. Kitapta öncelikle on kıraatin usûl kaideleri tahlil edilmiş, akabinde ferşü'l-hurûf bahsine yer verilmiştir. Ayrıca kıraat vecihleri işlenirken ayetler; Mushaf tertibine riayet edilerek sıralanmıştır.³⁵

Kâdî, kitabında öncelikle on kıraat imamını ve râvilerini tarîkleri ile birlikte kısaca tanıtmıştır.³⁶ Ayrıca kitapta kullanmış olduğu istilahları açıklamış ve ibareleriyle neyi kastettiğini örnekleriyle zikretmiştir. Bunun yanında müellif Medeniyyûn denildiği zaman Medine imamlarından Nâfi'yi ve Ebû Ca'fer'i (ö. 130/747-48), Basriyyûn denildiği zaman Basra imamlarından Ebû Amr (ö. 154/771) ve Ya'kûb'u (ö. 205/821) kastettiğini belirtmiştir.³⁷ Müellif, istiâze konusuyla alakalı farklılıklara değinmiş ve kıraat âlimlerinin görüşlerini zikretmiştir. Besmele hakkında da gerek tecvid gerek besmelenin sûreden bir cüz olup olmadığı hususlarında ayrıntılı şekilde izahlarda bulunmuştur. Daha sonra Fâtiha sûresinden Nâs sûresine kadar Mushaf tertibine riayet ederek âyetlerde bulunan kıraat farklılıklarını ortaya koymuştur. Sonunda da Kâdî, kıraat farklılıklarını açıklarken hangi kârinin nasıl okuduğunu da belirtmiştir.³⁸

Hicrî 1375 yılında Mısır'da basılan *el-Büdûrû'z-zâhira fi'l-kirâati'l-aşri'l-mütevâtirât min tariki's-şâtıbiyye ve'd-dürre* isimli eser, üç yüz altmış sayfadan müteşekkildir.³⁹ Bu eser ayrıca iki yayınevi tarafından daha basılmıştır. Birinci baskı Lübnan/Beyrut'ta Dârü'l-kitâbi'l-arabî yayınevi tarafından, ikinci baskı Cidde'de (2014) yılında Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâti'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye yayınevi tarafından neşredilen baskıları bulunmaktadır.⁴⁰

2.7. *el-Kirââtü's-Şâzze ve Tevcîhühâ min Lüğati'l-'Arab*

Kâdî, eserine “makbûl” ve “merdûd” kıraatlerin mahiyetini ve tasnifini ele alarak başlamış, mütevatir kıraatin sıhhat şartlarını ve merdûd kıraatin özelliklerini ayrıntılı şekilde ele almıştır. Kıraat ilmi literatüründe şâz vasfıyla nitelendirilen ve on dörtlü tasnif sistematığı içerisinde yer alan dört imamın rivayet ve tarîklerini muhtasar bir üslupla açıklamıştır. Çalışmanın müteakip bölümlerinde ise söz konusu kıraatlerin temsilcileri olan es-Sehmî (ö. 123/741), el-Basrî (ö. 110/728), ed-Dürî (ö. 248/862) ve el-Bağdâdî (ö. 328/939) gibi imamların hayatlarına temas etmiştir.⁴¹

³³ el-Kârî, *el-E'mâlû'l-kâmile*, 3/15-18.

³⁴ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

³⁵ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûrû'z-zâhira fi'l-kirâati'l-aşri'l-mütevâtirât min tariki's-şâtıbiyye ve'd-dürre* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.), 5.

³⁶ el-Kâdî, *el-Büdûrû'z-zâhira*, 7-9.

³⁷ el-Kâdî, *el-Büdûrû'z-zâhira*, 11.

³⁸ el-Kâdî, *el-Büdûrû'z-zâhira*, 11-15.

³⁹ el-Kûsûfî, *Cuhûdü's-şeyh Abdülfettâh el-Kâdî el-ezherî*, 7.

⁴⁰ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

⁴¹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Kirââtü's-şâzze ve tevcîhühâ min lüğati'l-'arab* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1401/1981), 7-11.

Müellif eserinde idgâm, istiâze, besmele, vakf ve imâle gibi usûl konularının yanında ferşü'l-hurûf bahsine de temas etmiştir.⁴² Aynı zamanda içerisinde dört⁴³ imamın da kıraatlerinin zikredildiği kısa bir eserdir. Bu imamlar Muhaysın es-Sehmî, Mugîre el-Yezîdî el-Adevî (ö. 202/817), Yesâr el-Basrî (ö. 110/728) ve Mihrân el-Kûfi'dir. (ö. 148/765)⁴⁴

Eserin tespit edilen iki farklı baskısı mevcuttur. Birinci baskı (1401/1981) yılında Beyrut'ta *Dârü'l-kitâbi'l-arabî* tarafından gerçekleştirilmiş olup ikinci baskı (2014) senesinde Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilmiştir.⁴⁵

2.8. *Târihü'l-Kurrâi'l-Aşere ve Ruvâtühüm ve Tevâtürü Kırââtihim ve Menhecü Küllin fi'l-Kırâât*

Kâdî, mezkûr eserinde “Kurrâ-i Aşere” olarak maruf şahsiyetlerin hayatlarını, râvilerini ve kıraat kaynaklarını tafsilatlı bir şekilde ele almıştır. Bununla birlikte müellif, çalışmasında mütevâtir kıraatlerin usûlüne ve takip edilen metotlara yer vermiştir. Söz konusu eser, Safvet Cevdet Ahmed tarafından tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılmıştır.⁴⁶ Ayrıca müellif tarafından bu kitapta zikredilen hadislerin ta'likleri⁴⁷ de Seyyid Ahmed Mansûr tarafından yapılmıştır.⁴⁸

Kahire'deki Mısır baskısına göre (1970), kırk altı sayfadan oluşan küçük hacimli bir kitaptır.⁴⁹ Ayrıca, söz konusu eserin tespit edilen iki farklı baskısı daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki (1423/2002) tarihinde Kahire'de el-Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs tarafından; ikincisi ise (2014) yılında Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilmiştir.⁵⁰

2.9. *el-İdâh li Metni'd-Dürre fi'l-Kırâati'l-Selâsi'l-Mütemmîme li'l-Kırâati'l-Aşr li'l-İmam İbnü'l-Cezerî*

Bu çalışma İbnü'l-Cezerî'nin, *ed-Dürre fi'l-kırâati's-selâseti'l-mütemmîme li'l-aşr* isimli manzum eseri üzerine kaleme alınmış bir şerh niteliğindedir. Eserde, *Şâtıbiyye'deki* yedi kıraati ona tamamlayan üç kıraat imamı ele alınmıştır. Bunlar; Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el-Medenî⁵¹ (ö. 130/747-48), Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî⁵² (ö. 205/821) ve Ebû Muhammed Halef b. Hişâm el-Esedî el-Bağdâdî el-Bezzâr'dır.⁵³ (ö. 229/844) Cezerî, eserin giriş beyitlerinde bu üç imam ve râvilerin rumuzlarını açıklamıştır. Söz konusu manzum metin, toplamda iki yüz kırk beyitten teşekkül etmektedir. Müellifin bu şerhi, akıcı üslubu, ibaresinin açıklığı ve önemli yerlerde de ayrıntı vermesi sebebiyle önemli bir eserdir.

⁴² el-Kâdî, *el-Kırââtü's-şâze*, 21-23.

⁴³ Faydaladığımız eser dört imamdan bahsettiği halde üç imamın ismini zikretmiştir. Müellifin kitabını incelediğimizde dördüncü imam olarak Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728) zikredilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. el-Kâdî, *el-Kırââtü's-şâze*, 11.

⁴⁴ el-Kûsûfî, *Cuhûdü's-şeyh Abdülfettâh el-Kâdî el-ezherî*, 8.

⁴⁵ Ebü'l-Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

⁴⁶ Kıraat imamları ve râvileri hakkında geniş bilgi için bk. Abdülfettâh el-Kâdî, *Târihü'l-kurrâi'l-aşera ve ruvâtühüm ve tevâtürü kırââtihim ve menhecü küllin fi'l-kırâât*, tahkik Safvet Cevdet Ahmed (Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1419/1998), 9-15.

⁴⁷ Muallak: Müellifin aradaki râvileri atlayarak direk olarak Hz. Peygamber, sahabe veya tâbiine isnad etmiş olduğu hadise denir. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Aydın, "Muallak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020), 30/308-309.

⁴⁸ Ebü'l-Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

⁴⁹ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 1/31.

⁵⁰ Ebü'l-Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

⁵¹ el-Kâdî, Abdülfettâh. *el-İdâh li-metni'd-dürre fi'l-kırâ'ati's-selâsi'l-mütemmîme li'l-kırâ'ati'l-aşr li'l-imâm İbn Cezerî*. thk. Abdül-Kayyûm b. Abdülgafûr es-Sindî. 3. Baskı. (Mekke: el-Mektebetü'l-Esediyeye, 1434/2013), 44.

⁵² el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 45.

⁵³ el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 45.

O, Cezerî'nin kullanmış olduğu lafızların manasını ve telaffuzunu ayrıntılı şekilde açıklamıştır.⁵⁴ Kâdî, metnin Cezerî'ye ait olduğunu belirtmek için de “قَالَ النَّاطِمُ” ifadesini kullanmıştır. Müellif, kıraat farklılıklarında Cezerî'nin vermiş olduğu imamlara ait rumuzların kime ait olduğunu açıklamıştır. Ayrıca bu eser, usûl konularını ve ferşü'l-hurûf konularını da ihtiva etmektedir.⁵⁵

Eserin tespit edilen iki farklı baskısı mevcuttur. Birinci baskı (1433/2012) yılında Kahire'de Dârü's-selâm tarafından neşredilmiş olup ikinci baskı 2014 yılında Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâti'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından gerçekleştirilmiştir.⁵⁶

2.10. *Tevcihü'l-Kırâât*

Kâdî, mezkûr eserinde A'râf Sûresi'nden Hac Sûresi'ne kadar olan kısımdaki kıraat ihtilaflarını tahlil etmiştir. Müellif, zikredilen sûrelerdeki kıraat vecihlerinin mana üzerindeki tesirlerini ve bu okuyuşlar neticesinde teşekkül eden anlam çeşitliliğini ayrıntılı şekilde ortaya koymuştur.⁵⁷ Eserin baskısı 126 sayfa olarak (2014) yılında Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâti'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından gerçekleştirilmiştir.⁵⁸

2.11. *Ebhâsü'n fî Kırââti'l-Kur'âni'l-Kerîm*

Kâdî, *Ebhâsün fî kırââti'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı eserinde kıraat ilminin on üç temel meselesini müstakil başlıklar altında tahlil etmiştir. Müellif çalışmasında öncelikle Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesine ahruf-u seb'a dair rivayetleri, bu ruhsatın hikmetini, ilahi muradın mahiyetini ve 'yedi harften kastedilen manayı irdelemiştir. Eserin devamında; yedi ve on kıraatin ahruf-u seb'a ile münasebeti, kıraat-i aşerenin tevatür değeri ve kabul şartları gibi meseleleri ele alınmıştır. Ayrıca sahih kıraatlerin tasnifi, mütevatir kıraati inkâr etmenin hükmü ve kıraatlerin neden belirli sahabî veya kârilere nispet edildiği konuları üzerinde durulmuştur. Müellif, zikredilen hususlara dair akla gelebilecek muhtemel soruları ve şüpheleri delilleriyle birlikte bu eserde açıklığa kavuşturmuştur.⁵⁹

Bu eser, Kahire'de Muhammed Abdurrahman matbaasında yayımlanmış olup toplam 31 sayfadan müteşekkildir.⁶⁰ Eserin diğer baskısı ise (2014) yılında Cidde'de, Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâti'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir.⁶¹

2.12. *Şerhu Minhati Mûli'l-Birr fimâ Zâdehû Kitâbü'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr ale's-Şâtıbiyye ve'd-Dürre*

Söz konusu çalışma Muhammed b. Muhammed Hilâlî el-Ebyârî'nin (ö. 1343/1925), *Kitâbü'n-Neşr'in Şâtıbiyye ve Dürre* tariklerine olan ziyadelerini ele aldığı *Minhatü mûli'l-birri fimâ zâdehû kitâbü'n-neşr fi'l-kırââti'l-aşr ale's-şâtıbiyye ve'd-dürre* isimli eseri üzerine kaleme alınmış bir şerh niteliğindedir. Ebyârî tarafından manzum olarak telif edilen bu eser, toplamda yüz kırk üç beyitten teşekkül etmektedir.⁶²

⁵⁴ el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 40; el-Kûsûfî, *Cuhûdü's-şeyh Abdülfettâh el-Kâdî el-ezherî*, 7.

⁵⁵ el-Kâdî, *el-İdâh li-metni'd-dürre*, 58-60.

⁵⁶ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 78.

⁵⁷ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 5/7-13.

⁵⁸ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 5/1-126.

⁵⁹ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 1/31-32; el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 5/353.

⁶⁰ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 1/31-32.

⁶¹ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 79.

⁶² Muhammed b. Muhammed Hilâlî el-Ebyârî, *Minhatü mûli'l-birri fimâ zâdehû kitâbü'n-neşr fi'l-kırââti'l-aşr ale's-şâtıbiyye ve'd-dürre* (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1423/2002, 30.

Eser, muhteva itibarıyla kıraat ilminin hem usûl hem de ferşü'l-hurûf bahislerini ihtiva etmektedir. el-Kâdî, manzum metinde ele alınan konuları sade ve anlaşılır bir üslupla şerh etmiştir. Müellif, nâzımın kullandığı lafızları tafsilatlı bir şekilde izah etmiş ve konuların açıklığa kavuşması adına ilgili örnekleri serdetmiştir. Bilhassa Ebyârî'nin isim zikretmeksizin sadece rumuzlarla işaret ettiği kıraat imamları, Kâdî tarafından açıklanmış, her bir rumuzun hangi imama veya râviye delalet ettiği açıklanmıştır. Eserin şekilsel kurgusunda ise asıl metin ile şerhi ayırmak maksadıyla; manzum kısımlar *Minhatü müli'l-birr* açıklama bölümleri ise şerh başlığı altında tasnif edilmiştir.⁶³

Eserin son baskısı, (2014) yılında Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilmiştir.⁶⁴

2.13. *el-Ferâidü'l-Hisân fî Addi Âyi'l-Kur'ân*

Kâdî tarafından manzum olarak telif edilen eser, toplam yüz otuz beyitten teşekkül etmektedir. Söz konusu çalışma, neşredildiği günden itibaren ilmi çevrelerde büyük bir hüsnükabul görmüş, şerhiyle birlikte bilhassa Mısır Kıraat Enstitüsü, Medine İslam Üniversitesi Kıraat Fakültesi ve Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi gibi yetkin merkezlerde ders kitabı olarak okutulmaktadır.⁶⁵ Müellif, eserinde kıraat imamlarının şahıs isimlerini zikretmek yerine, onları Medenî, Şâmî ve Kûfî şeklinde mensup oldukları şehirlere nispet etme yolunu tercih etmiştir. Ayrıca söz konusu kıraat vecihlerini ve ihtilaflarını veciz bir üslupla ortaya koymuştur.⁶⁶ Eserin son baskısı, (2014) yılında Cidde'de Merkezü'd-dirâsât ve'l-ulûmâtî'l-kur'âniyye bi ma'hedi'l-İmami's-Şâtıbiyye tarafından neşredilmiştir.⁶⁷

2.14. *Nefâisü'l-Beyân Şerhü'l-Ferâidi'l-Hisân fî Addi Âyi'l-Kur'ân*

Söz konusu eser, Kâdî'nin, *el-Ferâidü'l-hisân fî addi âyi'l-Kur'ân* isimli manzum çalışması üzerine bizzat kendisi tarafından kaleme alınan bir şerhtir. Müellif bu çalışmasında, nazımda geçen lafızları teker teker tahlil etmiş ve lüzum görülen yerlerde konuya ilave açıklamalarda bulunmuştur. Müellif, manzum metinde kıraat imamlarını sadece mensup oldukları şehirlere nispet ederek zikrederken, bu şerhinde kapalılığı gidererek kâriilerin isimlerini açıkça zikretmiştir.⁶⁸

Sonuç

Modern dönemde kıraat ilminin kurumsallaşmasına ve sistematik bir yapıya kavuşmasına öncülük eden Abdülfettâh el-Kâdî, klasik İslâm mirasını günümüz akademi dünyasına taşıyan önemli şahsiyetlerden biridir. Hayatı boyunca ilim tahsili ve tedrisiyle meşgul olan müellif, Mısır ve Suudi Arabistan gibi merkezlerde üstlendiği kurucu, idari ve akademik görevlerle kıraat eğitiminin modern müfredatlara uygulanmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'deki akademik literatürde hakkında müstakil ve kapsamlı araştırmaların sınırlı oluşu, onun ilmi mirasının ve kıraat sahasına sunduğu katkıların daha yakından incelenmesini zaruri kılmış kaleme alınan bu çalışma ile bahsi geçen literatür eksikliğinin giderilmesine katkı sunulması hedeflenmiştir.

Müellifin ilmî şahsiyetini belirgin kılan en temel vasfı, kadim kıraat metinlerindeki kapalı ifadeleri ve karmaşık rumuzları talebelerin kolayca anlayabileceği anlaşılır bir üslupla

⁶³ Abdülfettâh el-Kâdî, *Şerhu minha müli'l-birr fimâ zâdehû kitâbü'n-neşr fî'l-kirâati'l-aşr ale's-şâtıbiyye ve'd-dürre* (Kahire: Dârü's-Selâm li't-Tevzî' ve'n-Neşr ve't-Tercüme, 2008), 23-30.

⁶⁴ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 79.

⁶⁵ Muhakkik takdim kısmında sayfa numarası yerine Arapça harfler kullanmayı tercih etmiştir. Bizim alıntı yaptığımız bölüm "ب" harfiyle belirtilen sayfada geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Ferâidü'l-hisân fî addi âyi'l-kur'ân*, thk. Ali b. Saîd el-Ğâmidî (Mekke: Dâru Tayyibeti'l-Hadrâ, 1431/2010).

⁶⁶ el-Kâdî, *el-Ferâidü'l-hisân*, 6-7.

⁶⁷ Ebü'l-'Aynayn, *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh*, 157.

⁶⁸ el-Kârî, *el-E'mâlü'l-kâmile*, 4/367-370.

şerh etmesidir. Özellikle şâtıbiyye ve Dürre gibi temel manzum eserlere yazdığı şerhler ile on mütevâtir kıraati cemettiği çalışmaları, onun eğitimci yönünü ve telif kabiliyetini açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Kâdî, salt bir nakilci veya şârih olmanın ötesinde, Kur'an'ın metinsel bütünlüğünü ve ilahî menşeyini savunan bir müdafiidir. Ignaz Goldziher başta olmak üzere oryantalistlerin kıraat farklılıklarını keyfiliğe ve Arap imlasının noktasız oluşuna bağlayan asılsız iddialarına karşı akademik bir titizlikle geliştirdiği reddiyeler kıraatlerin şahsi tercihlere değil, kesintisiz bir tevatür ve nakil zincirine dayandığını kati delillerle ispat etmeye çalışmıştır.

Abdülfettâh el-Kâdî, yetiştirdiği talebeler, kaleme aldığı kıymetli şerhler, manzum ve usûle dair kaleme aldığı eserler kıraat ilminin yirminci yüzyıldaki yetkin temsilcilerinden biri olmuştur. Ele alınan on dört farklı eserinin muhtevası da göstermektedir ki Kâdî'nin çalışmaları, günümüzde halen dünyanın önde gelen İslamî ilimler merkezlerinde temel başvuru kaynağı ve ders kitabı olarak hüsnükabul görmektedir. Müellifin hem usûl hem de ferşü'l-hurûf bahislerini büyük bir vukufiyetle işlediği, klasik literatürü modern bir metodolojiyle harmanladığı bu zengin külliyat, onu kıraat ilmi tarihinde müstesna ve kalıcı bir konuma yerleştirmiştir.

Kaynakça

- Aksoy, Mustafa. "Abdülfettâh el-Kâdî'nin Şerhu's-Sirru'l-masûn fî rivâyeti Kâlûn Adlı Eserinin Kıraat İlmî Açısından Değerlendirilmesi". İlahiyat Akademi 21 (Haziran 2025), 93-126.
- Ammâr, Hassa binti Su'ûd b. 'Abdi'l-'Azîz. *eş-Şeyh Abdülfettâh el-Kâdî: Menhecuhû ve cuhûduhû ve ârâ'uhû fî'l-kirâ'ât ve 'ulûmi'l-Kur'ân*. Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1432-1433.
- Aydınli, Abdullah. "Muallak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020.
- Ayyıldız, Muhammet. *Abdülfettâh el-Kâdî ve Oryantalizm Eleştirisi*. Konya: Kitap Dünyası, 2026.
- Ayyıldız, Muhammet. *Abdülfettâh el-Kâdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve el-Kirâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn İsimli Kitabının Tahlili*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Bermâvî, İlyâs b. Ahmed Hüseyin b. Süleymân. *İmtâ'u'l-fudalâ' bi-terâcimi'l-kurrâ'* (Hicrî Sekizinci Asırdan Sonra). Medine: Dârü'n-Nedveti'l-Âlemiyye, ts.
- Cârullah, Abdullah Muhammed Süleyman. *Kurrâ'ü'l-'Asr: Sîretün 'atiretün ve târihun mecîd*. Riyad: Yayıncı Yok, 1435/2014.
- Ebü'l-'Aynayn, Vefâ binti Muhammed Mansûr. *eş-Şeyh el-'allâme Abdülfettâh b. Abdü'l-Ğanî el-Kâdî ve vehduhû fî'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye: dirâsetün târihiyyetün tahliliyye*. Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ebyârî, Muhammed b. Muhammed Hilâlî. *Minhatü mûli'l-birri fîmâ zâdehû kitâbü'n-neşr fî'l-kirââti'l-aşr ale's-şâtibiyye ve'd-dürre*. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1423/2002.
- Kâdî, Abdülfettâh b. Abdilganî. *el-Kirâât fî nazari'l-müsteşrikîn ve'l-mülhidîn*. Kahire: Dârü's-Selâm, 2. Basım, 1423/2002.
- Kâdî, Abdülfettâh. *el-Büdürü'z-zâhira fî'l-kirââti'l-aşri'l-mütevâtirât min tarîki's-şâtibiyye ve'd-dürre*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.
- Kâdî, Abdülfettâh. *el-Ferâidü'l-hisân fî addi âyi'l-Kur'ân*. thk. Ali b. Saîd el-Ğâmidî. Mekke: Dârü Tayyibeti'l-Hadrâ, 1431/2010.
- Kâdî, Abdülfettâh. *el-İdâh li-metni'd-dürre fî'l-kirâ'âti's-delâsi'l-mütemmeme li'l-kirâ'âti'l-aşr li'l-İmâm İbnü'l-Cezerî*. thk. Abdülkayyûm b. Abdülğafûr es-Sindî. 3. Basım. Mekke: el-Mektebetü'l-Esediyye, 1434/2013.
- Kâdî, Abdülfettâh. *el-Kirââtü's-şâzze ve tevcîhuhâ min lüğati'l-arab*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1401/1981.
- Kâdî, Abdülfettâh. *el-Vâfi fî şerhi's-şâtibiyye fî'l-kirââti's-seb'a*. 5. Basım. Kahire: Mektebetü's-Sevâdî li't-Tevzî', 1420/1990.
- Kâdî, Abdülfettâh. *Şerhu minhati mûli'l-birr*. Kahire: Dârü's-Selâm li't-Tevzî' ve'n-Neşr, 2008.
- Kâdî, Abdülfettâh. *Şerhü'n-naẓmi'l-câmi' li-kirâ'âti İmâm Nâfi'*. tsh. Seyyid Ahmed Mansûr. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1433/2012.
- Kâdî, Abdülfettâh. *Târihü'l-kurrâi'l-aşera ve ruvâtühüm ve tevâtürü kirââtihim ve menhecü küllin fî'l-kirâât*. thk. Safvet Cevdet Ahmed. Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1419/1998.
- Kârî, Abdülazîz Abdülfettâh. *el-E'mâlü'l-kâmile: Manzûmetü 'ilmi'l-kirâ'ât ve şurûhuhâ*. Cidde: Merkezü'd-Dirâsât ve'l-Ulûmâtî'l-Kur'âniyye, 2014.
- Kûsûfî, Hayreddin b. Sibâî. *Cuhûdü's-şeyh Abdülfettâh el-Kâdî el-ezherî fî hıdmeti'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye ve'd-difâi ani'l-kirâât didde metâini'l-müsteşrikîn*. Riyad: Şebeketü'l-Elûke, 2012. <https://www.alukah.net/sharia/0/44627/>.
- Mersafî, Abdülfettâh es-Seyyid Acemî. *Hidâyetü'l-kârî ilâ tevcîdi kelâmi'l-bârî*. 2 Cilt. 3. Basım. Medine: Mektebetü Taybe, 1431/2010.